

386

VEDEŽ
CASOPIS
za šolsko mladost.

Tečaj III.   V četrtek 5. grudnia (decembra) 1850.   **List 49.**

S i r o t a .

Sim sedel pod lípico
In poslušal ptičico,
Ki je péla pesmico;
Mislil sim na mámico.
Zalostno sim zdihoval,
Dneve sim premišljeval,
Ki so zá me sréčni bili
Oh! prehitro so minili!

O povej mi ptičica
Kje so moja mamica,
Kje je moja sestrica,
Al' ne veš za brateca?
Ptičica pa v verh zletí,
In takole začverli:
„Tvoji ti, moj sinko malí!
V merzlih so grobéh zaspáli.“

O cvetlice! prašam vas
Kdaj — povejte mi na glas,
Za-me bo veselja čas,
Kdaj nehál bo v sercu mraz;
Kam sirota bi se djál
Kje pomoči bi iskal,
Ker mi včeraj smert nemíla
Še očeta je vmoríla.

„Vstavi tvoje si solzé,
Zbríši si duha meglé,
Mertvi več se ne zbudé
In ne pridejo 'z zemljé;
Tam u serčni večnosti,
Kjer ni rev ne tužnosti,
Boste zopét se združíli
In se večno veselíli.

Pug . . . *)

G r a d i č .

Narodna pripovedka iz Bistriške doline. (Konec.)

Skorej 14 dni je bil že Skit s tovarši v kletu.

---

*) Veseli nas, da je naša spodbuja toliko mladih pesnikov spodbudila. Kdor koli kaj pevske žile v sebi čuti, naj jo poskusi, in sad svoje domišljije brez boječnosti nam pošlje. Za prvič ne zahtevamo ravno izve r s t n e g a, da je le d o b r o. Če pr.v večsi kaj overžemo, ni treba nehati. Vsaki hip ni vgo-den. pesni duhtati. — Primerilo se je, da smo dve pesni z nadpisom „si-rotá“ dohili. Boljšo smo izbrali — Percema „danice“ in „na pokopališču“ na znanje, da bodete ti pesmi drugi pot natisnjene. Vredništvo.

Rad bi bil enkrat zopet prosti zrak dihal, nobena nevarnost ga ne ostraši. Vergel je nase staro turško halo, katero si je bil v nekem boju pridobil, in je tako oblečen zakotje zapustil. Ura je bila eno čez polnoči. Tma je bila taka, da se ped daloč ni izločilo. Skit se plazi, se ve da tiho in varno, ob zidovjih in na vse na tanjko pazi. Tu je slišal kakega stražnika čez svojo zaspanost jokati, tam družega spet, ki je Aftala klel; tu so cele trume mermrale, tam se je razlegal glas velitelja, ki je straže ogledoval. V dveh urah popotvanja je Skit turškega vodja popolnoma poznal. Ob treh se zopet v svojo klet nazaj poda. Čudne misli mu pó glavi rojijo, pa že je sklep storjen, ko k tovaršem noter stopi.

Ko se dan zazori, se Skit zopet vzdigne in zavetje zapusti. Pogumno stopa po cesti in po stanovanju velitelja bara. Ko mu Turki povedo, gre naravnost k Aftalu ter mu veliko denarja na znanje da, ki so ga pobegnjeni kristjani skrili. Skopemu Aftalu se oči bliskajo: „Urno me k zakladu pelji, le berž! hvaležen ti bom zato“, mu reče. Skit privoli, ga do zaklada spremiti. Med potjo ga vedno Aftal praša, če je res tako obilno peneza skritega. „Za vtoniti v njem ga je“, mu seljan odgovori; „pa naglo stopajva!“

Ko na dvoriše prideta, se Skit še enkrat okoli ozre, če ju nihče ne vidi. Žive duše ni bilo nikjer. Tu je, pravi zdaj, česar tako željno išeš. Pri tih besedah prime on Aftala za roko, ga k štirni potegne in tako naglo vanjo verže, da se ne more ne braniti ne na pomoč poklicati. Glava je z majhnim trudom odsekana, se smeja Skit, majhna skerb, tudi ostanke podrobiti. Veselo se verne zopet k tovaršem v klet.

Večer pride. Čudno se Turkom zdi, da bi bil Aftal čez dan miren v hiši ostal, kar se še nikdar ni zgodilo. Drugekrat je po noči vsake dve uri po stražisih hodil, dans je tudi to zaostalo. Ravno tako se godi drugi in tretji dan. Sčasoma se Turki prepričajo, da je mogel njih vodja na kako vižo poginuti. Kolikor bolj so bili popred oestro deržani, toliko

razujzdaneji zdaj postanejo. Čez dan so pili in razsajali in clo straže zanemarili. Z veseljem Skit to turško zanikernost vidi. Brez zamude sklene naklep doveršiti.

Ko se noč stori, zopet z vsimi tovarši zakotje zapusti in na cesto gre. Vse je tiho, Turki spe, enega zbujenega ni. Brez spodtika zaklenejo kmetje zunaj pri vsih hišah vrata. Okna so takrat še zlo majhna narejali, tako da se nobeden ni mogel skozi splaziti. Neverniki so bili tedaj popolnoma zaperti. Zdaj Skit nekaj tovaršev v Rašico pošle, z ostalim pa eno hišo za drugo obstopi in Turke z grozovitim žuganjem primora, mu vse orožje izročiti. Oni mislijo, da je Bog ve koliko sovražnikov, in res sablje in puške skozi okna vna dajo in milosti prosijo. Ko ima Skit vse v rokah, kar bi mu škodvati znalo, še enkrat pogleda, če je vse terdno zaklenjeno. Potem pa turške konje z tovarši vred zasede in gori in doli po vasi jaha, da bi Turke ostrašil, če bi se kaj ganuti hotli.

Čez kake dve uri tudi uni pobegnjeni kmetje iz Rašice pridejo in se Skitu pridružijo. Ta reče zdaj hišo za hišo odpreti in Turke povezati. Njih serd in osup ni popisati, ko zaslišijo, na kaki način so zasačeni bili. Pa serd jim malo pomaga, hočeš, nočeš so morali v Ljubljano korakati, in za nečloveško ravnanje zaslužen kazni prejeti.

Rombihel se je v tem turškem bojevanju slabo obnašal. Obudil je sum, da je s Turki zastopljen. Po vikšem povelju je prišel ob vse premoženje, ki je bilo grozno veliko. Deželni zbor ga je brez pomislika Skitu v last dal, ki je naj več pripomogel, da so Turki Bistriško dolino, in kmalo ves gorenski kraj popustili. Tistih trideset izgnanih kmetov je pa svoja pohištva zopet nazaj dobilo in jih veselo vživalo, tako da niso bili drugi gosposki kot Cesarju podložni. Še le čez 200 let so zvjajče nekega plemenitaša njih vnuke spet podjarmile.

(J. Terdina.)

Turško pozdravljanje.

Kedar Turk Turka sreča, se pozdravita, rekoč: „Salam alečum!“ to je po naše: Pozdrav in blagoslov ti božji! Odgovor: „Alečum salam!“ (Božji ti pozdrav in blagoslov!). „Salam“ pomeni namreč: pozdrav in blagoslov ali žegen. Tako sme pa le Turčin Turčina pozdraviti. Kristjani in drugi na Turškem, če so se ravno poturčili, se ne smejo tako pozdravljati. Bosnjaki na Turškem, ljudje našega naroda, katerih se je že veliko poturčilo, tako da se stare svoje vere, starega svojega roda sramujejo, se takole pozdravljajo, in sicer zjutraj: „Saba hajrosum!“ to je: Bog daj dobro jutro! Odgovor: „Alah razosum!“ (Bog ga daj!). Na večer; „Akšam hajrosum“ (dober večer)! Odgovor: „Alah razosum“ (Bog ga daj)! — Alah pravijo Bogu.

Ko bi se kdo prederzнул Turka pozdraviti, rekoč: „Salam alečum!“ — bi se mu slaba godila, ko bi ga Turek spoznal, da ni pravi Turek. Naklepal bi ga, da bi dosti imel.

Nekdo, ki je po Turčiji po turški oblečen popotoval, piše, da je konja jahaje Turka srečal, kateri je bil tudi na konju, in tega nalašč pozdravil: „Salam alečum!“ Turek odgovori: „Alečum salam!“ Ker pa misli, da je popotnik Turek, ga nekaj po turški popraša. Popotniku, ki ni zna po turški, zdaj šembrano prede; zakaj Turčin viditi, da popotnik ni Turek, zaroti, potegne svojo sabljo in plane nad njega. Popotnik pa ne bodi len, jo popiha na berzem konjičku v bližnji les, in uteče srečno razkačenemu Turčinu.

Serbski slépci in davorije.

Junaške pesmi, ki se po Davorju, starem bojnem bogu naših predkerščanskih sprednikov, tudi davorije imenujejo, prepevajo in razlagajo na Serbskem večjidel slepci. Veselijo se tega opravila in ga zlo ljubijo. Skuša-

jo se med sabo, kateri bóde več pripovedk junaških in roparskih povesti zduhtal. Mladenči, ki so njih lastni sinovi ali bližnji sorodniki, jih vodijo od vasi do vasi, kjer se v senco kakega drevesa ali pred kako cerkev vsedejo, in stare znane ali novozložene pesmi prepevajo. K vsaki rodovinski veselici so povabljeni, gostoljubno sprejeti in obilno obdarovani. Od njih mladenči junaške pesmi poberejo, ki se potem okrog razširjajo in med narodom ohranijo. Serbi imajo veliko in tako lepih junaških pesem, da se jim mora človek le čuditi.

Klinov močnik.

(Serbska pripovedka.)

Nekdaj je bil prišel vojak k neki ženi v hišo in jo zaprosi, da bi mu kaj jesti dala; ali ona mu reče, da nima ničesa v hiši, kar bi bilo za jesti. Nato vojak: Daj mi vsaj ponjvo in malo vode, da si napravim klinov močnik. — Žena mu to dvoje dá. On vzame ponjvo, dene v njo železen klin, nalije vode in postavi nad ogenj. Kedar se sogreje, hoče imeti od žene soli, ktere mu ona dá, in jo posolí. Ko voda zavrè, hoče imete malo moke. Žena mu da tudi moke, samo da bi vidila, kakšen da bode vendar klinov močnik. On posiplje moko v ponjvo in zmeša. Potem hoče imeti jajce; tudi to dobí in ga razbije v ponjvo. Nazadnje reče še za maslo, si lepo zabéli, vzame ponjvo od ognja, potegne klin iz jedi in pojé klinov močnik.

Kratka slovnica slovenskega jezika.

§. 34. Glagol.

(Nadalje.)

Terpivna oblika.

Terpivno obliko dobiš, pridevši pomožnemu glagolu samo terpivni priložaj; n. p. sim hvaljen, a, o; sim bil hvaljen, a, o; bodem hvaljen, a, o; bi bil hvaljen, a, o itd.

Terpivna oblika tudi nastane, če delavni besedico se pridaš; n. p. orel se imenuje ptičji kralj. Jutri se bode delalo.

Šest redov slovenskih glagolov.

Slovenski glagoli razpadejo v šest redov, ki se po zgibih ali končajih koreninskim zlogom pritaknjenih ločijo. V kateri red kakšen glagol spada, določita določivni in nedoločivni način zdajnega časa vkup, namreč:

1. *em, ti*: nes-em, nes-ti; nesel,-sla, o; nesen, a, o *)
2. *nem, niti*: mah-nem, mah-niti; mahnul, a, o **); mah-njen, a, o.
3. *im, éti*: žel-im, žel-éti; želel, a, o; zelen, a, o.
4. *im, iti*: pros-im, pros-iti; prosil, a, o; prošén, a, o.
5. *am, ati*: mah-am, mah-ati; mahal, a, o; mahan, a, o.
6. *ujem, ovati*: omah-njem, omah-ovati; -oval, a, o; -ovan, a, o.

Naši glagoli lahko iz reda v red prestopijo; n. p. nesem (1. r.), nosim (4. r.), znašam (5. r.); mahnem (2. r.), maham (5. r.), omahnjem (6. r.); prevodim (4. r.), prevajam (5. r.) itd. Naj rajši prehajajo iz petega v drugi red. (Več pravil napisati, nam premali prostor brani; drugo naj tedaj raba učí).

Iz početka so glagoli večjidel nezveršivni.

Zveršivni so: 1. vsi glagoli drugega reda; n. p. mahnem,-niti; sunem, -niti; smuknem,-niti; 2. redoma vsi prosti unih petih redov, ako se s prilogom zložé in v poprejšnjem redu ostanejo; n. p. delam,-ati,dodelam; troh-nim,-éti, strohnim itd.

(Dalje sledí.)

Kako poljski cigani z novorojenim detetom ravnajo.

Kedar se poljskim ciganom kakšno dete narodí, ž njim

*) Dobro poglej in si zapameti, kako glagoli kterege reda priložaja z čerko l in n na koncu skrojé, ker je to, čase izpeljavati, neobhodno potrebno. Samo glagoli pervege reda zgubé e pred lom v pregibu. Vsi drugi e ali i obderžé.

***) Po staroslovanski: mahnuti, mahnul, a o.

po svoji navadi takole ravnajo: Novorojeno dete vzame oče in ga do glave v perst zakoplje. Potem ko nekoliko časa v zemlji tiči, dadó s cunjami povito materi. Drugi ščip po rojstvu pride dete v roke ciganskega starašina; to je naj starjega izmed oženjenih móž. Ti stavec prepaše otročička s pasom, ga priveže na verh dolzega kola, nekaj govori, in preniha revišče na kolu viseče s tim sedemkrat nad plamenom velikega ognja, se ve, da tako visoko, da ga soparica ne zaduši. Po tim djanju je še le novorojeno dete v cigansko družino in rodovino sprejeto

Zlate resnice.

(Iz Celovca.)

Skrivnost ti je sužna, če ti pa uide, si ti nje sužen. — Prijatla zgubiti, je naj večja zguba. — Poterpežljivost je ključ k vsakim vratom i hlad za sledno rano. — Naše življenje je kratko, pa terpljenje ga podaljša. — Čednost se zdeti hoteti, je naj večja strast. — S skopcem se vsak lahko sprijazni, le skopec ne. — Igranje otrok naj bo, kolikor je mogoče, posnemanje tstih reči, ktere bodo enkrat v prihodnosti zares opravljati imeli. — Pri soncu je toplo, i pri materi sinu dobro.

Kratkočasnica.

Dva brata prideta v gojzd, in na drevesu zagledata leverco ali veverco. Mlaji koj vpraša starjega: Ali jo bova pekla ali kuhala? — Pečena je boljša, kuhane je pa več, odgovori starji. Kuhala jo bova, pravi mlajši, jaz grem domu po pisker, ti jo pa ti čas vjemi. Kedar mlajši odide, se spravi starji na drevó; pa preden do srede pripleza, že leverca na drugo skoči. On gre za njo, pa zopet mu uide. Tako se mu večkrat zgodi. Nevoljin se po drevesih zmiraj plaziti, si misli, kaj ko bi tudi jaz tako skočil, kakor leverca, in se spusti z drevesa; pa revež je padel no skalovje, da si je vso glavo razbil. Med tem

mlajši z piskrom pride, in ker vidi brata krog ust kervavega si misli, da je leverco sirovo brez njega snedel. To ga zjezi tako, da očita (mertvemu) bratu: „Lakomnež! zakaj si brez mene leverco snedel?“, in mu verže pisker v glavo rekoč: Ker si sirovo snedel, še pisker imej!

(Pug . . .)

Smešnica.

Nekdo je v germu zajca zapazil. Hvala Bogu! si misli, da sim zajca dobil, prodal ga bom in kozo kupil. Kozo bom zredil, prodal in tele kupil. Tele bo zrastlo, ga bom prodal, in kupil kravo. Pri kravi bom priredil, da voli kupim; voli prodam, bom kupil konje. Z njimi bom vozaril in si toliko prislužil, da bom hišo v dva nadstropja sozidal. Stanoval bom v zgornih izbah, družina pa spodaj; kadar se bode kaj prepvarjala bom nad njo zataptal: „Tiko!“ Pri toti besedi pokaže kako bo storil, in — zajec skoči iz germa iu zbeži.

Ne prodajaj kože, dokler medved v berlogu sedi.

(Pug . . .)

Računstvo.

Naloga. Koliko srajc se da napraviti iz 75 vatlov platna, če je za eno srajco 3 in $\frac{3}{4}$ ($3\frac{3}{4}$) vatla treba.

Odgovor. 20 srajc.

Zastavica.

Majhen štiri že obrača;
Velik černo perst prevrača;
Mertvega pa človek nosi
Dokler ves se ne razkosi.

(Zložil Pug . . .)

„mertvega da človeku kozo za cevlje, dokler se ne

„velik, kadar orje,

„majhen, kadar krvavo sedi;